

О. А. Подолянчук,
к. е. н., доцент, завідувач кафедри обліку і оподаткування,
Вінницький національний аграрний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0234-8943>

DOI: 10.32702/2306-6814.2024.5.102

ОБЛІКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМИ ЗАПАСАМИ

О. Podolianchuk,
PhD in Economics, Associate Professor, Head of the Department
of Accounting and Taxation, Vinnytsia National Agrarian University, Vinnytsia

ACCOUNTING FOR THE INVENTORY MANAGEMENT SYSTEM

У статті досліджено наукові праці вчених та визначено розбіжності дефініції "виробничі запаси". Виділено три основні підходи до їх інтерпретації. Відзначено про відсутність досліджуваної категорії у законодавчій базі. Обґрунтовано власне визначення змісту виробничих запасів. Представлено класифікацію виробничих запасів, визначену нормативними документами. З'ясовано, що класифікація виробничих запасів потрібна не лише для раціональної організації обліку запасів, а й для правильної організації складського господарства, ведення аналітичного обліку та забезпечення виконання функцій управління запасами на підприємстві (планування, аналізу, контролю). Охарактеризовано сутність системи управління запасами та розкрито концепції управління ними. Виокремлено сучасні проблеми та методу управління запасами. Обґрунтовано, що система управління виробничими запасами потребує оперативної інформації для прийняття рішень щодо оптимізації їх руху. Охарактеризовано технологію облікового процесу виробничих запасів на підприємстві. Досліджено практику та проблеми документування, відображення в системі рахунків, облікових регістрах та звітних формах. Розкрито порядок оцінки виробничих запасів за етапами їх руху. Відзначено про важливість облікової політики виробничих запасів. Виокремлено недоліки обліку виробничих запасів. Задля підвищення якості облікової інформації для цілей управління обґрунтовано напрями удосконалення обліку виробничих запасів.

The article examines the scientific works of scientists and identifies discrepancies in the definition of "production stocks". There are three main approaches to their interpretation (economic, accounting, logistic). It was noted that the investigated category is not in the legislative base. The proper definition of the content of production stocks is well-founded — these are tangible current assets that are used in full during the operational cycle to create products, goods, provide services, perform work, as well as for any economic or managerial needs of the enterprise. The classification of production stocks determined by regulatory documents is presented. It was found that the classification of production stocks is necessary not only for the rational organization of stock accounting, but also for the correct organization of warehouse management, analytical accounting and ensuring the performance of stock management functions at the enterprise (planning, analysis, control). The essence of the inventory management system is characterized and the concepts of

their management are disclosed. Modern problems and methods of inventory management are highlighted. The problems and possibilities of stock optimization are grouped, which is determined by the practice of the functioning of enterprises in modern crisis economic conditions. It is substantiated that the inventory management system needs operational information to make decisions about optimizing their movement. It is noted that the information support of the stock management system is a set of data obtained by the management subjects of various links based on the results of their performance of management functions. The technology of the accounting process of production stocks at the enterprise is characterized. The practice and problems of documentation, display in the system of accounts, accounting registers and reporting forms were studied. The procedure for evaluating production stocks according to the stages of their movement (receipt, disposal, as of the balance sheet date) is disclosed. The importance of the accounting policy of production stocks was noted. Deficiencies in accounting for production stocks are singled out. In order to improve the quality of accounting information for management purposes, the directions for improving the accounting of production stocks are substantiated.

Ключові слова: запаси, виробничі запаси, управління виробничими запасами, документування, оцінка, облік.

Key words: stocks, production stocks, management of production stocks, documentation, evaluation, accounting.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Діяльність суб'єктів господарювання неможлива без використання різного типу запасів. Сучасні умови господарювання вимагають від учасників економічних відносин здійснювати аналіз та контроль використання запасів, оскільки від цього залежать не лише витрати і результати виробництва, а й витрати на їх зберігання і поповнення. Оптимізація напрямів матеріальних потоків і руху запасів є доволі складним питанням і для цього управлінням необхідна оперативна інформація про їх надходження, зберігання та витрачання. Саме система бухгалтерського обліку є джерелом системи управління.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питання управління та обліку виробних запасів стали предметом досліджень багатьох науковців та дослідників [1; 3—7; 9; 13—22]. Власні дослідження автора також розкрито в окремих наукових публікаціях [11—12].

Враховуючи значний науковий доробок наявні ряд питань, які потребують уточнення і удосконалення, а саме: визначення сутності виробничих запасів, деталізація в системі аналітичного обліку, комплексний підхід до управління виробничими запасами, встановлення взаємозв'язку між обліком виробничих запасів та системою управління ними.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою наукового дослідження є розкриття облікових аспектів руху виробничих запасів з метою задоволення інформаційних потреб системи управління підприємства.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

З початком пандемії COVID-19 та введенням воєнного стану, суб'єкти господарювання працюють в умовах невизначеності. Сьогодні, коли економіка країни знаходиться в кризовому стані і погіршуються соціально-економічне становище, всі суб'єкти господарювання зацікавлені в перспективі свого функціонування. Тому бізнес потребує швидкого реагування на зміни і зростає роль функцій системи управління.

Для забезпечення виробничо-господарської діяльності суб'єкти господарювання використовують різні види ресурсів, серед яких вагоме місце займають виробничі запаси, і тому важливим є питання раціонального управління ними.

Розкриваючи сутність виробничих запасів, науковці по-різному трактують дане визначення (рис. 1), а на законодавчому рівні тлумачення відсутнє.

Критична оцінка наявних визначень поняття "виробничі запаси" дає підстави виокремити такі основні підходи:

- переважна більшість науковців під час висвітлення питань обліку запасів та їх сутності і значення використовує визначення, наведене в НП(С)БО 9;
- окремі науковці ототожнюють поняття "виробничі запаси" і "матеріальні ресурси";
- ототожнюються також такі поняття, як "запаси" й "виробничі запаси";
- в окремих джерелах застосовується термін "товарно-матеріальні цінності";
- низка авторів до виробничих запасів як частини предметів праці не відносить малоцінні швидкозношувані предмети та незавершене виробництво [21].

Вивчення поглядів науковців щодо сутності та економічної природи виробничих запасів дає можливість виділити три напрями до їх інтерпретації:

- 1) Економічний — запаси розглядаються за двома напрямками: як матеріальний потік у певний проміжок

Рис. 1. Поняття "виробничі запаси" за думками вчених

Джерело: сформовано за [9].

Рис. 2. Економічна сутність виробничих запасів

Джерело: [11, с. 93].

часу, і як матеріальні цінності, які задіяні у виробничому процесі. В першому значенні в процесі управління використовуються логічні методи та визначається оптимальна кількість виробничих запасів. Другий напрямок побудований на вартісно-орієнтованому управлінні, який передбачає визначення оптимальної їх вартості.

2) Бухгалтерський — виробничі запаси розуміються як складова активів, які приймають активну участь у виробничих бізнес-процесах та є основою собівартості готової продукції. А також за необхідності можуть бути використані для інших господарських потреб підприємства.

3) Логістичний — виробничі запаси розглядаються як матеріальні ресурси, які ще не використовуються підприємством, тобто знаходяться в стадії переміщення від продавця до покупця [15, с. 112].

На думку Коваль Н.І., виробничі запаси — це придбані або самостійно виготовлені запаси, що підлягають подальшій переробці на підприємстві або утримуються для іншого споживання у ході нормального операційного циклу і характеризуються речовою формою, макроекономічним змістом, мікроекономічним призначенням та наявністю облікової складової [4, с. 94].

За твердженнями Мошковської О.А., виробничі запаси підприємства — це активи, які використовуються для подальшого продажу, використання під час виробництва продукції, виконання робіт і надання послуг, а також управління підприємством [9].

На наше переконання, виробничі запаси — це матеріальні оборотні активи, які протягом операційного циклу використовуються в повному обсязі для створення продукції, товарів, надання послуг, виконання робіт, а також для будь-яких господарських чи управлінських потреб підприємства (рис. 2) [11, с. 93].

Слід виділити групу науковців, які досліджували сутність виробничих запасів через призму галузевого аспекту, при цьому здійснювали обґрунтування не тільки категоріального апарату, але й виділяли класифікаційні ознаки, для більш ширшого розуміння економічної природи даної категорії [15, с. 110]. Такий підхід є виправданим, адже різні суб'єкти господарювання мають у наявності і використовують різні запаси і цінності для забезпечення виробничо-господарської діяльності.

Згідно з чинними нормативними документами, передусім із Планом рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, виробничі запаси класифікують на такі групи

пи, як: сировина і матеріали; купівельні напівфабрикати та комплектуючі вироби; паливо; тара і тарні матеріали; будівельні матеріали; матеріали, передані в переробку; запасні частини; матеріали сільськогосподарського призначення, інші матеріали та малоцінні швидкозношувані предмети (МШП) [2].

Обґрунтована класифікація виробничих запасів потрібна не лише для раціональної організації обліку запасів, а й для правильної організації складського господарства, ведення аналітичного обліку та забезпечення виконання функцій управління запасами на підприємстві (планування, аналіз, контролю).

Для організації безперервного постачання, розміщення, зберігання і видачі виробничих запасів потрібно правильно організувати складське господарство, тому що в діяльності підприємства не завжди можливо домогтись повного узгодження темпів постачання матеріальних ресурсів, темпів виробництва і збуту готової продукції [7, с. 148].

Зауважимо, що система управління запасами — це сукупність процесів створення та поповнення запасів, організації неперервного контролю та оперативного планування поставок [18, с. 81].

В наукових дослідженнях виокремлюють наступні основні системи управління запасами: система управління з фіксованим розміром замовлення; система управління запасами з фіксованою періодичністю замовлення; система зі встановленою періодичністю поповнення запасів до визначеного рівня; система "мінімум-максимум"

мум"; система "точно в строк"; різновиди системи "канбан" [18, с. 81].

Нині сформувався три концепції управління запасами, залежно від яких визначають потреби в них:

1. Концепція максимізації запасів.
2. Концепція оптимізації запасів.
3. Концепція мінімізації запасів [19, с. 70].

Вибір рівня запасу — максимальний, оптимальний або мінімальний — визначається умовами роботи підприємства, особливостями організаційної культури, готовністю керівництва до змін, які вимагатимуть уведення тієї чи іншої концепції управління запасами, відносинами організації з постачальниками і споживачами, станом логістичної інфраструктури фірми, технічним і технологічним оснащенням організації, рівнем комп'ютеризації системи управління, станом інфраструктури регіонів, з якими пов'язано підприємство, тощо [19, с. 70].

Запаси вимагають суттєвих капіталовкладень на рівні підприємства. Вони не тільки визначають політику підприємства, а й впливають на рівень його ліквідності. Рівень запасів здійснює безпосередній вплив на прибуток. Відсутність запасів також має негативний вплив і призводить до втрат. Формами таких втрат є втрата від упущеного прибутку через відсутність товару на складі (в магазині) в момент виникнення підвищеного попиту, втрата потенційних покупців, втрати від закупівлі дрібних партій товарів за більш високими цінами, втрати від простою виробництва тощо [19, с. 70].

Існує ряд детермінованих моделей управління запасами, але в реальних умовах завжди присутня невизначеність, що робить процес випадковим [18, с. 82]. Сучасні проблеми управління запасами в Україні такі:

- дефіцит окремих категорій сировини, матеріалів та товарів у зв'язку із зупинкою та руйнуванням виробничих потужностей. Для безперебійної роботи як виробничих, так і торговельних підприємств необхідно нарощувати обсяг таких запасів при появі можливості їх купівлі. Винятком є, звичайно, товарно-матеріальні цінності (ТМЦ) із коротким терміном придатності;

- ускладнена транспортна логістика в зонах обстрілів. Як наслідок — неможливості точного планування термінів поставки. Розраховуючи потребу у ТМЦ підприємства змушені збільшити розмір страхового запасу, усвідомлюючи ризики нечасності поставок;

- ризики втрати запасів. У результаті обстрілів існують ризики знищення магазинів та складів із запасами. Значна частина розподільчих складів в Центральній, Південній та Східній Україні є знищеною або пошкодженою. Тому, нарощуючи запаси, підприємства повинні усвідомлювати ймовірність повної втрати таких запасів і додаткових збитків. Також існує ймовірність втрати вантажів під час транспортування;

- висока вартість перевезень у зв'язку із дорожчанням паливно-мастильних матеріалів. У цьому випадку підприємству вигідніше укрупнювати обсяги поставок [6].

Аналіз наукової літератури дав змогу визначити, що для ефективного управління товарними запасами сьогодні існує ціла низка методик та методів. Серед них слід виділити такі:

Таблиця 1. Проблеми та можливі рішення оптимізації запасів

Проблеми	Можливі рішення
Невиконання договірних умов постачальниками, а саме: порушення строку постачання, невідповідність якості та кількості отриманих матеріальних ресурсів; номенклатурна невідповідність	Пошук більш надійних постачальників, які забезпечуватимуть необхідний рівень якості матеріалів, узгодження з ними максимально прийнятних термінів та умов постачання. У разі неможливості вибору більш надійних постачальників – участь самого підприємства у підвищенні якості ресурсів, що поставляються
Непередбачена зміна попиту продукції Підприємства	Підвищення якості роботи служби маркетингу та збуту, покращення роботи з клієнтами за допомогою формування ефективної збутової стратегії
Збій виробничого процесу	Підвищення кваліфікації персоналу, удосконалення технологій виробництва підприємства та складського обліку матеріально-виробничих запасів

Джерело: [14].

- методи оптимізації запасів (ABC-аналіз, XYZ-аналіз тощо);

- методи визначення оптимального розміру запасів;

- методи розрахунку поставок (з оптимальним розміром замовлення, фіксованим розміром замовлення, з фіксованим інтервалом часу між замовленнями, з устанавленням періодичності поповнення запасів до постійного рівня, модель економічного розміру замовлень EOQ, без дефіциту, з дефіцитом, із моментальним постачанням тощо);

- методи нормування запасів (евристичні, техніко-економічні, економіко-математичні) [19, с. 70].

В таких кризових умовах керівники змушені приймати рішення щодо формування запасів не виходячи із практики їх оптимізації у мирний час, а виходячи із потреб споживачів регіону та підприємства [6].

Проблеми та можливі рішення, які спрямовані на оптимізацію запасів представлені у таблиці 1.

Таким чином, система управління виробничими запасами потребує оперативної інформації для прийняття рішень щодо оптимізації їх руху. Враховуючи власні дослідження [12], можна відзначити, що інформаційним забезпеченням системи управління запасами є сукупність даних, отриманих суб'єктами управління різних ланок за результатами виконання ними функцій управління. Інформація бухгалтерського обліку формується на основі документування усіх фактів господарських операцій і являється основою інформаційного забезпечення системи управління.

Інформація, що характеризує наявність та рух виробничих запасів, є вагомим засобом зв'язку між суб'єктом управління та об'єктом господарювання. Без достовірних та повних облікових даних неможливо цілеспрямовано впливати на функціонування бізнесових структур, а тому вони є необхідним елементом управління, який виступає комплексом заходів, спрямованих на створення найбільш сприятливих умов розвитку та ведення виробництва. При цьому ефективно управління запасами забезпечує раціональне використання виробничих ресурсів та зменшення необґрунтованих втрат, чим сприяє зростанню прибутковості діяльності, а тому стає одним із фундаментальних чинників економічного зростання підприємства [16, с. 168].

Сьогодні основним інформативним запитом користувачів до системи бухгалтерського обліку стосовно

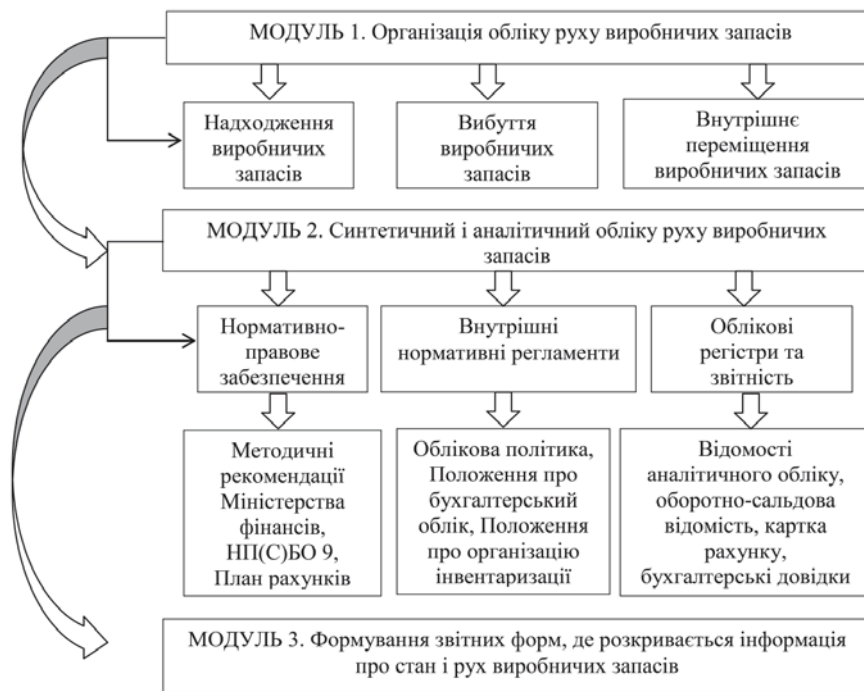

Рис. 3. Технологія облікового процесу виробничих запасів на підприємстві

Джерело: [13, с. 127].

запасів є організація облікового відображення їх руху в умовах швидкої ліквідності з можливістю оперативного контролю залишків за умов еволюції основних парадигм обліку запасів. Суттєвий вплив на ефективну реалізацію положень облікової політики підприємства щодо виробничих запасів має порядок технології обліку таких об'єктів обліку, модулі якої представлено на рис. 3 [13, с. 126].

Варто відзначити, що первинний облік руху виробничих запасів занадто громіздкий, що дає можливість виокремити наявність ряду проблем: дублювання записів в первинних документах; розмаїття форм на один і той самий тип операцій; громіздкість первинних документів; наявність інформації, що не є суттєвою;

діяльності господарюючого суб'єкта. Тому, зважаючи на виняткову роль документування як джерела інформаційного забезпечення, наявна система накопичення та узагальнення облікових даних про виробничі запаси потребує додаткового вдосконалення [17, с. 233].

Синтетичний та аналітичний облік руху виробничих запасів ведеться відповідно до форм бухгалтерського обліку, які визначені обліковою політикою підприємства (журнально-ордерна, меморіально-ордерна, автоматизована тощо).

Для бухгалтерського обліку виробничі запаси класифікують за такими групами:

1) виробничі запаси — сировина, основні й допоміжні матеріали, комплектуючі вироби та інші матеріальні цінності, що призначені для виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг, розподілу, передачі, обслуговування виробництва й адміністративних потреб;

2) малоцінні та швидкозношувані предмети, що використовуються протягом не більше одного року або нормального операційного циклу, якщо він більше одного року [3, с. 234].

Відповідно, систематизація та узагальнення господарських операцій відбувається з використанням рахунку 20 "Виробничі запаси" і, відповідно, рахунку 22 "Малоцінні та швидкозношувані предмети" [2].

Виробничі запаси, як і будь-який об'єкт обліку, підлягають оцінюванню і вираженню в грошовому вимірюванні.

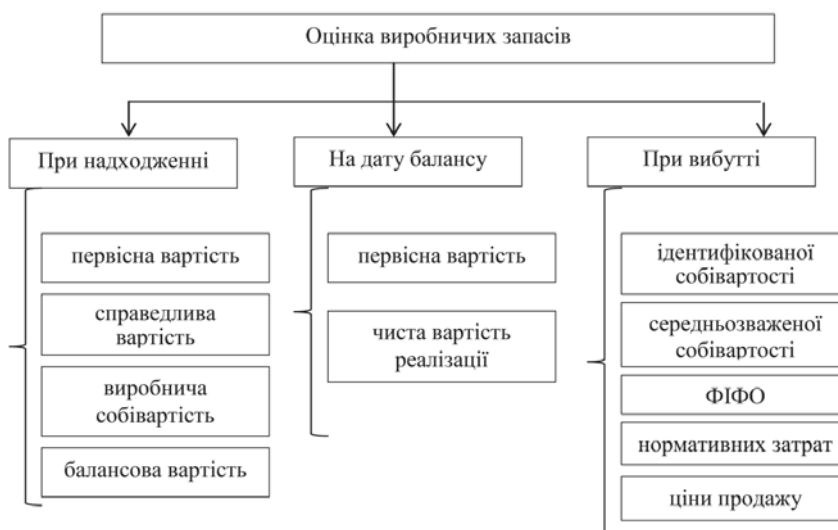

Рис. 4. Оцінка виробничих запасів

Джерело: сформовано за [10].

Відповідно до НП(С)БО 9 "Запаси", оцінка запасів відбувається трьох випадках: при надходженні, при вибутті і на дату складання звітності (на дату балансу) (рис. 4).

Шляхи надходження та вибуття виробничих запасів пов'язані з операціями купівлі-продажу, внесенням до статутного капітал, обміну, безоплатного отримання, а також від зворотніх відходів виробництва і наслідків ліквідації об'єктів необоротних активів тощо.

Згідно з Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку (НП(С)БО) 9 "Запаси" матеріально-виробничі запаси відображаються в бухгалтерській звітності відповідно до правила нижчої з двох оцінок — за собівартістю або за ринковою ціною (чиста вартість реалізації).

В НП(С)БО 9 відзначено, що:

— первісна вартість — це фактична собівартість запасів.

— чиста вартість реалізації запасів — очікувана ціна реалізації запасів в умовах звичайної діяльності за вирахуванням очікуваних витрат на завершення їх виробництва та реалізацію [2].

Таким чином, первісну вартість виробничих запасів становлять витрати на їх створення запасів і доведення їх до стану, в якому вони будуть придатні для використання за призначенням [3, с. 218]. А чиста вартість реалізації — це сума грошових коштів, яку підприємство планує отримати в результаті вибуття об'єктів виробничих запасів.

Основні особливості оцінки запасів за чистою вартістю реалізації виходять із таких положень і визначень:

— відповідно до НП(С)БО 9 "Запаси": "чиста вартість реалізації запасів — це очікувана ціна реалізації запасів в умовах звичайної діяльності за вирахуванням очікуваних витрат на завершення їх виробництва та реалізацію";

— "запаси відображаються за чистою вартістю реалізації, якщо на дату балансу їх ціна знизилась або вони зіпсовані, застаріли, або іншим чином втратили первісно очікувану економічну вигоду;

— чиста вартість реалізації визначається по кожній одиниці запасів вирахуванням з очікуваної ціни продажу очікуваних витрат на завершення виробництва і збут" [22, с. 216].

Варто відзначити, що первісна вартість придбаних (отриманих) або власно створених підприємством виробничих запасів визначається з врахуванням джерела їх надходження (табл. 2).

Також існують певні види запасів, які отримані від інших джерел надходження і оцінюються за чистою вартістю реалізації (рис. 5).

Не включаються до первісної вартості запасів, а належать до витрат того періоду, в якому вони були здійснені (встановлені): понаднормові втрати і нестачі запасів; фінансові витрати (за винятком фінансових витрат, які включаються до собівартості кваліфікаційних активів

Таблиця 2. Оцінка виробничих запасів за первісною вартістю з врахуванням джерела їх надходження

Джерело надходження	Визначення первісної вартості
придбані за плату	при оцінці враховується сукупність витрат, до яких належать: суми, що сплачуються згідно з договором постачальнику (продавцю) за вирахуванням непрямих податків; суми ввізного мита; суми непрямих податків у зв'язку з придбанням запасів, які не відшкодовуються підприємству; транспортно-заготівельні витрати; інші витрати, які безпосередньо пов'язані з придбанням запасів і доведенням їх до стану, в якому вони придатні для використання у запланованих цілях
виготовляються власним силами підприємства	визначається їхня виробнича собівартість, яка визначається за П(С)БО 16 «Витрати»
внесені до статутного капіталу підприємства	визначається погоджена засновниками (учасниками) підприємства їх справедлива вартість з урахуванням витрат, які безпосередньо пов'язані з придбанням запасів і доведенням їх до стану, в якому вони придатні для використання у запланованих цілях
одержаних підприємством безоплатно	визначається їх справедлива вартість з урахуванням витрат, які безпосередньо пов'язані з придбанням запасів і доведенням їх до стану, в якому вони придатні для використання у запланованих цілях
придбаних у результаті обміну на подібні запаси	дорівнює балансовій вартості переданих запасів. Якщо балансова вартість переданих запасів перевищує їх справедливую вартість, то первісною вартістю отриманих запасів є їх справедлива вартість. Різниця між балансовою і справедливою вартістю переданих запасів включається до складу витрат звітного періоду
придбані в обмін на неподібні запаси	визначається справедлива вартість отриманих запасів

Джерело: сформовано за [8; 10].

відповідно до П(С)БО 31 "Фінансові витрати"); витрати на збут; загальногосподарські та інші подібні витрати, які безпосередньо не пов'язані з придбанням і доставкою запасів та приведенням їх до стану, в якому вони придатні для використання у запланованих цілях [3, с. 219].

Вибуття запасів також супроводжується оцінкою окремих об'єктів. Так, у НП(С)БО 9 "Запаси" визначено п'ять методів оцінки вибуття виробничих запасів (табл. 3).

Для всіх одиниць бухгалтерського обліку запасів, що мають однакове призначення та однакові умови використання, застосовується тільки один із наведених методів.

Правильна оцінка запасів дає змогу не допускати завищення оцінки запасів як активів. Якщо оцінка запасів на дату балансу проведена правильно, то відповідні статті балансу дадуть достовірну інформа-

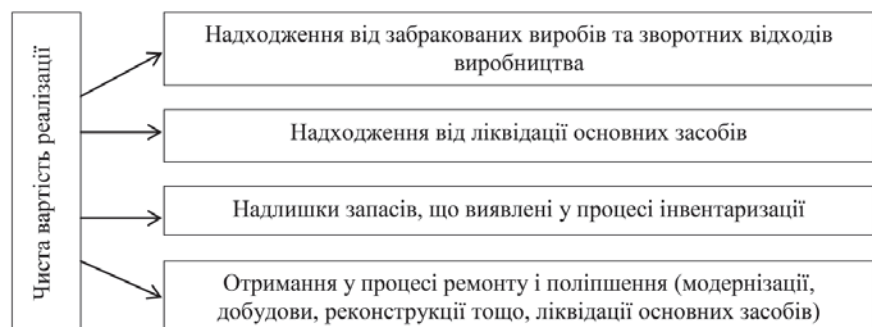

Рис. 5. Оцінка запасів під час їх надходження за іншими джерелами

Джерело: [22, с. 217].

Таблиця 3. Методи оцінки вибуття виробничих запасів та їх сутність

Оцінка	Сутність
За ідентифікованою собівартістю відповідної одиниці продукції	Оцінюються запаси, які відпускаються, та послуги, що виконуються для спеціальних замовлень і проектів, а також запаси, які не замінюють одне одного
За середньозваженою собівартістю	Оцінка проводиться щодо кожної одиниці запасів діленням сумарної вартості залишку таких запасів на початок звітного місяця і вартості одержаних у звітному місяці запасів на сумарну кількість запасів на початок звітного місяця і одержаних у звітному місяці запасів
За собівартістю перших за часом надходження запасів (ФІФО)	Оцінка базується на припущенні, що запаси використовуються у тій послідовності, у якій вони надходили на підприємство (відображені у бухгалтерському обліку), тобто запаси, які першими відпускаються у виробництво (продаж та інше вибуття), оцінюються за собівартістю перших за часом надходження запасів
За ціною продажу	Оцінка заснована на застосуванні підприємствами роздільної торгівлі середнього проценту торговельної націнки товарів
За нормативними витратами	Полягає у застосуванні норм витрат на одиницю продукції (робіт, послуг), які встановлені підприємством з урахуванням нормальних рівнів використання запасів, праці, виробничих потужностей і діючих цін

Джерело: сформовано за [8; 10].

цію про вартість запасів як матеріальних активів, що контролюються підприємством. Якщо не проводити переоцінку запасів на дату балансу, то будуть перевернуті значення відповідних статей балансу та величина доходів і витрат за звітний період. Так само і правильність первісної оцінки запасів та їх оцінки при вибутті теж впливають на суму доходів і витрат, що визнаватиметься під час переоцінки або списання (найголовніше — списання на собівартість виробленої (реалізованої) продукції), а відповідно, і на розмір фінансового результату до оподаткування. Отже, від якості та змісту інформації, яка формується в процесі веден-

ня обліку виробничих запасів, залежать показники діяльності підприємства та рівень ефективності використання ресурсів підприємства [1, с. 91].

Так, можна відзначити, що система обліку виробничих запасів впливає на показники, які відображаються у звітності суб'єктів господарювання. Що стосується інформації про залишки виробничих запасів, то вони відображаються у Балансі (Звіті про фінансовий стан) окремою додатковою статтею лише в тому випадку, якщо інформація про них є суттєвою для прийняття управлінських рішень користувачів. В іншому випадку — суми залишків відображаються за статтею "Запаси". У Примітках до фінансової звітності інформація про виробничі запаси відображається у розділі VIII "Запаси".

Вище викладений матеріал дає можливість відзначити, що важливим аспектом обліку виробничих запасів є облікова політика.

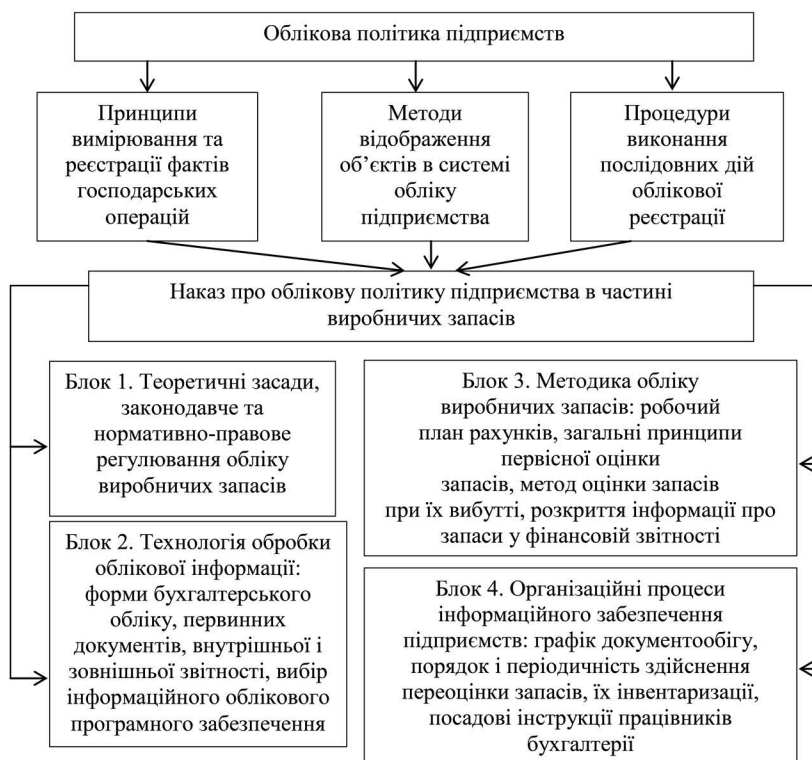
Як правило, облікова політика формується під конкретне підприємство, враховуючи організаційні, технічні та методичні аспекти його діяльності. Таким чином, облікова політика має відповідно організаційні, технічні та методичні складові. Попри це, встановленої структури наказу про облікову політику не існує. Його формування покладається виключно на саме підприємство, з врахуванням усіх особливостей діяльності суб'єкта господарювання [5].

Науковці, на основі опрацювання положень нормативно-правових актів, які регулюють питання обліку виробничих запасів, аналізу наказів про облікову політику окремих вітчизняних підприємств, а також підходів науковців і фахівців у даному напрямі дослідження нами запропонована структура облікової політики в частині обліку виробничих запасів (рис. 6) [20, с. 67].

Таким чином, можна виокремити ряд недоліків обліку запасів в системі управління підприємством, а саме:

- не запровадження заходів для удосконалення аналітичного обліку на підприємствах;
- при віднесенні до статутного капіталу непровірено оцінюють запаси на дату балансу;
- відсутність автоматизації складського обліку та використання застарілого обладнання;
- відсутність комплексних поєднань усіх видів обліку підприємства, для забезпечення керівництва управлінською інформацією [14].

Виходячи з практичних досліджень, облік виробничих запасів на складах та у виробництві потребує удосконалення за окремими аспектами, щоб забезпечувати максимальну інформативність керівництва чи власників. Для цього на підприємстві рекомендовано:

Рис. 6. Структура облікової політики підприємства в частині організації та методики обліку виробничих запасів

Джерело: [20, с. 67].

- визначити засадничі положення облікової політики щодо виробничих запасів;
- побудувати документообіг;
- автоматизувати процеси обробки облікової інформації щодо руху виробничих запасів;
- розробити типові кореспонденції обліку господарських операцій щодо руху виробничих запасів за аналітичними розрізами (субрахунки третього та четвертого порядків), які враховують специфіку діяльності підприємства та види запасів;
- охарактеризувати облікові регістри та їх формат для відображення відповідної інформації на рахунках бухгалтерського обліку (балансових та позабалансових);
- визначити облікову методику щодо покриття витрат чи втрат від псування сипких, крихких, вологозалежних тощо матеріалів через формування забезпечень майбутніх витрат;
- алгоритмізувати порядок розкриття інформації про рух виробничих запасів у звітності підприємства [13, с. 128].

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

За результатами дослідження наукової теми підтверджується важливість облікового процесу господарських операцій для цілей управління як підприємства, так і різних груп користувачів. За допомогою первинного відображення інформації підтверджуються факти господарських операцій. Систематизація на рахунках забезпечує узагальнення в облікових регістрах. Зведені дані у звітності надають інформацію про фактичний стан справ підприємства. Таким чином, облікова інформація забезпечує достовірність оцінки виробничих запасів, що є основою раціонального управління ними. Грамотно організована система обліку запасів впливає на прийняття управлінських рішень щодо зменшення витрат на виробництво та забезпечує можливість оптимізувати склад і потребу виробничих запасів для забезпечення виробничо-господарської діяльності.

Дослідження підтверджують, що система обліку виробничих запасів потребує удосконалення. Тому в подальшому потребують дослідження питання уніфікації та спрощення документування руху виробничих запасів та деталізація класифікації для цілей аналітичного обліку, що в поєднанні підвищить інформаційні потоки для системи управління.

Література:

1. Бабенко Л.В., Васильєва В.Г., Коновалова О.В. Обліково-аналітичне забезпечення управління виробничими запасами. Економічний простір. 2021. № 166. С. 90—96.
2. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: Наказ Міністерства Фінансів України від 30.11.1999 р. № 291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text> (дата звернення: 15.02.2024).

3. Іщенко Я.П., Подолянчук О.А., Коваль Н.І. Фінансовий облік І: підр. Вінниця: Видавництво ФОП Кушнір Ю. В. 2020. 496 с.

4. Коваль Н.І. Сутність виробничих запасів як економічної категорії: обліковий та управлінський аспект. Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки та практики. 2017. № 5. С. 93—105.

5. Коваль Л.В. Облікова політика в управлінні підприємством. Ефективна економіка. 2019. №5. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2019/44.pdf (дата звернення: 15.02.2024).

6. Кривешко О.В., Шпарик Я.Я., Мельник Н.В. Особливості управління запасами в кризових умовах. Ефективна економіка. 2022. №5. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2022/95.pdf (дата звернення: 15.02.2024).

7. Малярова С.В. Організація обліку виробничих запасів: сучасний стан та напрями вдосконалення. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2016. Вип. 17, ч. 2. С. 147—149.

8. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку запасів: Наказ міністерства фінансів України від 10.01.2007 р. №2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0002201-07#Text> (дата звернення: 15.02.2024).

9. Мошківська О.А., Лахно К.О. Фінансовий облік і контроль виробничих запасів на молокопереробних підприємствах: аналіз сучасного стану та шляхи вдосконалення. Економіка та суспільство. 2022. Вип. 38. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1324/1279> (дата звернення: 15.02.2024).

10. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 "Запаси": Наказ міністерства фінансів України від 20.10.1999 р. №246. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99#Text> (дата звернення: 15.02.2024).

11. Подолянчук О.А. Виробничі запаси: економічна сутність та облік. Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки та практики. 2018. № 5. С. 88—101.

12. Подолянчук О.А. Облік в системі управління витратами. Ефективна економіка. 2018. №7. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/7_2018/47.pdf (дата звернення: 15.02.2024).

13. Польова Т.В., Охрей Т.С. Методично-організаційні особливості обліку виробничих запасів підприємств. Економічний простір. 2020. № 160. С. 124—128.

14. Пушкар І.В., Шишкіна А.П. Особливості обліково-аналітичного забезпечення управління запасами. Економіка та суспільство. 2022. Вип. 44. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1847/1781> (дата звернення: 15.02.2024).

15. Степаненко О.І. Виробничі запаси: їх економічна природа та роль в господарській діяльності підприємства. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2023. Вип. 47. С. 108—114.

16. Степаненко О.І. Обліковий аспект побудови класифікації виробничих запасів. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2020. Вип. 30. С. 166—171.

17. Степаненко О.І. Побудова процесу документування виробничих запасів: організаційний аспект. Науковий погляд: економіка та управління. 2019. № 1 (63). С. 229—239.

18. Тараненко Ю.В. Система управління запасами на торгівельних підприємствах. Інвестиції: практика та досвід. 2015. № 18. С. 80—83.

19. Турчак В.В., Кульганік О.М. Стратегічне управління запасами підприємства. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2017. Вип. 5 (10). С. 69—73.

20. Шевців Л.Ю., Тесляк М.М. Організація та методика обліку виробничих запасів як важливої складової оборотних активів підприємств. Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". 2018. № 4 (44). С. 65—69.

21. Шендригоренко М.Т. Виробничі запаси: нормативно-правове регулювання обліку та пропозиції з підвищення ефективності внутрішнього аудиту. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. URL: http://elibrary.donnue.edu.ua/1405/1/Shendruhorenko_article_01_2019.pdf дата звернення: 15.02.2024).

22. Шпінь В.В., Мельник Т.Г. Методика оцінки запасів підприємства за вітчизняними і міжнародними стандартами обліку. Молодий вчений. 2021. № 1 (89). С. 213—219.

References:

1. Babenko, L.V. Vasyli'eva, V.H. and Konovalova, O.V. (2021), "Accounting and analytical provision of inventory management", *Ekonomichnyj prostir*, vol. 166, pp. 90—96.

2. Ministry of Finance of Ukraine (1999), Order "Instructions on the application of the Plan of accounts for the accounting of assets, capital, liabilities and economic operations of enterprises and organizations", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text> (Accessed 15.02.2024).

3. Ischenko, Ya.P. Podolanchuk, O.A. and Koval', N.I. (2020), *Finansovyy oblik I [Financial accounting I]*, Vydavnytstvo FOP Kushnir Yu.V., Vinnytsia, Ukraine.

4. Koval, N.I. (2017), "Essence of industrial stocks as an economic category: accounting and managerial aspects", *Ekonomika, finansy, menedzhment: aktual'ni pytannia nauky ta praktyky*, vol. 7, pp. 93—105.

5. Koval, L. (2019), "Accounting policy in management enterprise", *Efektivna ekonomika*, [Online], vol. 5, available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2019/44.pdf (Accessed 15.02.2024).

6. Kryveshko, O. Shpyryk, Ya. and Melnyk, N. (2022), "Features of inventory management in crisis", *Efektivna ekonomika*, vol. 5, available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2022/95.pdf (Accessed 15.02.2024).

7. Maliarova, S.V. (2016), "Organization of accounting of inventory: current status and trends of improvement", *Naukovyj visnyk Kherson's'koho derzhavnoho universytetu*, vol. 17, no. 2, pp. 147—149.

8. Ministry of Finance of Ukraine (2007), Order "Methodological recommendations for inventory accounting", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0002201-07#Text> (Accessed 15.02.2024).

9. Moshkovs'ka, O.A. and Lakhno, K.O. (2022), "Financial accounting and control of production inventories at milk processing enterprises: analysis of the current situation and ways of improvement", *Ekonomika ta suspil'stvo*, vol. 38, available at: <https://economyand-society.in.ua/index.php/journal/article/view/1324/1279> (Accessed 15.02.2024).

10. Ministry of Finance of Ukraine (1999), "National Regulation (Standard) of Accounting 9 "Inventories", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99#Text> (Accessed 15.02.2024).

11. Podoljanchuk, O.A. (2018), "Production inventories: economic nature and accounting", *Ekonomika. Finansy. Menedzhment: aktual'ni pytannia nauky i praktyky*, vol. 5, pp. 88—101.

12. Podoljanchuk, O.A. (2018), "Accounting in the system of expenses management", *Efektivna ekonomika*, vol. 7, available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/7_2018/47.pdf (Accessed 15.02.2024).

13. Pol'ova, T.V. and Okhrej, T.S. (2020), "Methodical and organizational features of accounting inventories of enterprises", *Ekonomichnyj prostir*, vol. 160, pp. 124—128.

14. Pushkar', I.V. and Shyshkina, A.P. (2022), "Features of accounting and analytical support for inventory management", *Ekonomika ta suspil'stvo*, vol. 44, available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1847/1781> (Accessed 15.02.2024).

15. Stepanenko, O.I. (2023), "Production stocks: their economic nature and role in the economic activity of the enterprise", *Naukovyj visnyk Uzhhorod's'koho natsional'noho universytetu*, vol. 47, pp. 108—114.

16. Stepanenko, O.I. (2020), "Accounting aspect of classification construction production inventories", *Naukovyj visnyk Uzhhorod's'koho natsional'noho universytetu*, vol. 30, pp. 166—171.

17. Stepanenko, O.I. (2019), "Construction of the process of documenting inventories: organizational aspect", *Naukovyi pohliad: ekonomika ta upravlinnia*, vol. 1 (63), pp. 229—239.

18. Taranenko, Y. (2015), "Inventory management system for trade enterprises", *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*, vol. 18, pp. 80—83.

19. Turchak, V.V. and Kul'hanik, O.M. (2017), "Inventory strategic management of an enterprise", *Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia*, vol. 5 (10), pp. 69—73.

20. Shevtsev, L.Yu. and Teslyak, M. (2018), "Organization and methodology of inventory accounting as an important component of working capital of enterprises", *Mizhnarodnyj naukovyj zhurnal "Internauka"*, vol. 4 (44), pp. 65—69.

21. Shendryhorenko, M.T. (2019), "Industrial stocks: legal regulation of accounting and proposals for improving the efficiency of internal audit", *Naukovyj visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*, available at: http://elibrary.donnue.edu.ua/1405/1/Shendruhorenko_article_01_2019.pdf Accessed 15.02.2024).

22. Shpin', V.V. and Mel'nyk, T.H. (2021), "Methodology of cost estimate of the enterprise inventories according to the domestic and the international accounting standards", *Molodyj vchenyj*, vol. 1 (89), pp. 213—219.

Стаття надійшла до редакції 15.02.2024 р.